

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาในพิธีกรรมข้าวล้านนา ผู้วิจัยตั้งประเด็นหลักในการศึกษาไว้ 3 ประการ คือ

5.1.1 แนวคิดและกระบวนการประกอบพิธีกรรมข้าว

5.1.2 ทศนะเชิงอภิปรัชญาในพิธีกรรมข้าวของล้านนา

5.1.3 ทศนะเชิงจริยศาสตร์ในพิธีกรรมข้าวของล้านนา

ในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดสรุปได้ ดังนี้

5.1.1 แนวคิดและกระบวนการประกอบพิธีกรรมข้าว

5.1.1.1 แนวคิดความเชื่อพื้นฐาน

ในการศึกษาวิจัยเรื่องพิธีกรรมข้าวเราพบว่า แนวคิดความเชื่อพื้นฐานที่มีอิทธิพลชาวล้านนาที่สำคัญ ได้แก่

ก. ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและวิญญาณ ถือเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ทุกชนชาติ ก่อนวิวัฒนาการเกิดเป็นลัทธิศาสนา คนกลุ่มแรกที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ภาคเหนือ คือ ชาวลัวะและชาวไทยที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน คนทั้งสองชนชาติต่างมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ ชาวล้านนามีพัฒนาการความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ 2 ช่วงเวลา ช่วงแรกเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมมีลักษณะสำคัญ คือ มีการเคารพนับถือผีบรรพบุรุษ และผีธรรมชาติ ต่อมาช่วงที่สอง เมื่อชาวล้านนาได้รับอิทธิพลจากภายนอก จึงได้ผสมผสานความเชื่อของศาสนาพราหมณ์และพุทธ เข้ากับคติความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณที่มีอยู่ดั้งเดิม

ข. ศาสนาพราหมณ์ การเข้าสู่ล้านนาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 ฤาษีหรือพราหมณ์ที่อยู่ก่อนแล้ว ตามตำนานพื้นเมืองภาคเหนือ มักกล่าวถึงการสร้างเมืองของฤาษีที่ถือศีลของในป่า

ลักษณะที่ 2 ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจากละโว้ในสมัยพระนางจามเทวี ขณะนั้นละโว้นับถือทั้งทั้งศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธนิกายมหายาน เมื่อพระนางจามเทวีอพยพจากเมืองละโว้มาปกครองอาณาจักรหริภุญชัย ทั้งศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธนิกายมหายานก็เข้ามาสู่ดินแดนล้านนา

แม้ว่าจะมีการเผยแพร่ความคิดความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ แต่ชาวล้านนายังคงมีความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและวิญญาณซึ่งเป็นเนื้อหาหลักแบบเดิม โดยปรับเข้ากับโครงสร้างของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ตามคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งมีระบบเทพเจ้าและมีรูปแบบการประกอบพิธีกรรมที่ชัดเจน ได้แก่ ฤคเวท ยชุรเวท สามเวท และอถรรพเวทฤคเวท ที่ให้ความสำคัญกับบทโคลงที่ใช้ในการอ่านเป็นโองการสวดดีเทพ ขอความเป็นมงคล และความมั่งคั่งแก่ผู้ประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะอถรรพเวท ซึ่งเป็นบทเกี่ยวกับเวทมนตร์และบทสวดทั้งหลาย ที่ใช้ในการกระทำแก่ผู้อื่นหรือแก้ไขการกระทำไม่พึงประสงค์ มีอิทธิพลต่อการประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงพิธีกรรมข้าวของชาวล้านนา

ค. ศาสนาพุทธนิกายมหายาน จากการศึกษาข้อมูล สรุปได้ว่าการเข้ามาของศาสนาพุทธนิกายมหายานแบ่งได้เป็น 4 ทาง ได้แก่

1. จากชนชาติอ้ายลาวที่รับนิกายมหายานจากประเทศจีน ทาง เมื่ออพยพลงมาได้นำความเชื่อตามนิกายมหายานเข้าสู่ดินแดนล้านนา
2. จากอาณาจักรศรีวิชัยที่มีความสัมพันธ์กับอาณาจักรหริภุญไชยยางเชียงแสน
3. จากละโว้ คือ เมื่อพระนางจามเทวีขึ้นมากปกครองอาณาจักรหริภุญชัย
4. จากพม่าที่ได้รับอิทธิพลนิกายมหายาน สาขามันตรยานที่แพร่หลายในแคว้นเบงกอล

หลักของนิกายมหายาน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 ความเชื่อในพระโพธิสัตว์ เชื่อว่า มนุษย์บำเพ็ญบารมีเป็นโพธิสัตว์ได้ถ้ามีใจมั่นต่อพระพุทธเจ้า การทำความดีแก่โลก บารมีของตนที่มีอยู่ให้แก่ผู้อื่นก็จะบรรลुพระโพธิสัตว์

ประการที่ 2 ในพระอาทิพุทธและพระพุทธเจ้า ซึ่งสถิตอยู่ในทุกสถานที่และทุกกาล

ประการที่ 3 ศึกษาพระอภิธรรม โดยให้รู้แจ้งซึ่งสภาพ 3 ประการ

1. ปริกัลปิต คือ ความรู้อันเป็นมายา ให้เห็นว่าเป็นจริง
2. ปรัตันตร คือ ความรู้อันอาศัยสิ่งอื่นเปรียบเทียบ
3. ปรินิษปันน์ คือ ความรู้ยอดเยี่ยม รู้แจ้งว่าสรรพสิ่งไม่มีตัวตน(เสฐียรโกเศศ,2516)

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า หลักการสำคัญของลัทธิมหายานที่มีอิทธิพลต่อความคิดของล้านนา คือ ความเชื่อในพระโพธิสัตว์ เป็นการมุ่งทำความดีแก่เพื่อนมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อสั่งสมบุญบารมีให้เกิดแก่ตน นอกจากนี้ ในสังคมเกษตรที่ต้องอยู่กับความไม่แน่นอนของธรรมชาติ คติความเชื่อศาสนาพุทธนิกายมหายานที่มนุษย์พึงจะได้รับการช่วยเหลือจาก “พระพุทธเจ้า” ให้พ้นจากความทุกข์และเกิดความเป็นมงคลในชีวิต โดยการทำบุญด้วยการสร้างทางวัตถุ ผู้วิจัยเห็นว่า คตินี้เองได้ประสานกับความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการนับถือผีและวิญญาณ รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ทำให้คติความเชื่อศาสนาพุทธนิกายมหายานยังคงมีอิทธิพลต่อชาวล้านนา กระทั่งทุกวันนี้

ง. ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

ศาสนาพุทธนิกายเถรวาทในความสำคัญกับการพัฒนาตนเองตามหลักพระธรรมแห่งพระพุทธเจ้า อันเป็นธรรมที่บุคคลพึงรู้ได้ด้วยตนเอง และทางที่จะไปสู่ความรอดพ้น คือ บุคคลต้องบำเพ็ญปฏิบัติด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดหรือสิ่งใดมาช่วยได้ จนพ้นชายแห่งสงสารวัฏ หมายถึง พ้นจากการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ที่มีการเวียนว่ายตายเกิดไม่มีที่สิ้นสุด

การเข้ามาของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท แดกแขนงออกเป็น 2 แบบ คือ ศาสนาพุทธแบบรามัญหรือลังกาวงศ์เก่า และศาสนาพุทธแบบลังกาวงศ์ใหม่

1. ศาสนาพุทธแบบรามัญหรือลังกาวงศ์เก่า มีความรู้ลึกซึ้งพระพุทธรูปศาสนาตั้งที่ลังการับนิมนต์จากพระยาเกื่อนา มาจำวัดอยู่ที่วัดสวนดอก จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ฝ่ายสวนดอก
2. ศาสนาพุทธแบบลังกาวงศ์ใหม่ พระภิกษุสงฆ์และฆราวาสกลุ่มแรกที่เดินทางไปศึกษาพระพุทธรูปศาสนาแบบดั้งเดิมที่ศรีลังกาและอินเดีย กลับมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในล้านนา เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าฝ่ายป่าแดง

ความขัดแย้งของพระภิกษุทั้ง 2 ฝ่าย ส่งผลให้พระภิกษุต่างตั้งใจศึกษาพระธรรมให้ลึกซึ้ง ก่อให้เกิดวรณกรรมทางพุทธศาสนาขึ้นมากมาย จนกระทั่งมีการสังคายนาพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่วัดมหาโพธารามหรือวัดเจ็ดยอด เชียงใหม่ เมื่อพ.ศ.2020 และเผยแพร่พระพุทธศาสนาไปทั่วดินแดนล้านนา

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและวิญญาณผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สนองตอบความต้องการของชีวิตคนกับปัญหาที่ต้องเผชิญอยู่ประจำวัน มีการเคารพบูชา คาถา พิธีกรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและแก้ปัญหาให้กับชีวิตทางโลก แต่ยังมีปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อภูมิปัญญาของชาวล้านนาคือ ศาสนาพุทธนิกายมหายานและเถรวาท ที่ให้คำตอบเรื่องอุดมคติของชีวิตมนุษย์ ทั้งหมดได้ก่อตัวเป็นความคิดความเชื่อที่เป็นภูมิปัญญาแบบล้านนา ความคิดความเชื่อเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดวิถีการดำเนินชีวิต และเป็นพลังสำคัญในการประกอบพิธีกรรมข้าวของล้านนา

5.1.1.2 การประกอบพิธีกรรมข้าว

การประกอบพิธีกรรมของล้านนา สามารถแบ่งพิธีกรรมตามขั้นตอนการทำนา ได้แก่

ก. พิธีกรรมข้าวก่อนการทำนา

ช่วงต้นฤดูฝนประมาณเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม เป็นช่วงเวลาที่ชาวนารอน้ำฝนและเตรียมที่นาสำหรับการเพาะปลูก พิธีกรรมก่อนการทำนาจึงมีการบวงสรวง อ้อนวอน เสี่ยงทาย โดยมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณเป็นสำคัญ ผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ พิธีกรรมข้าวก่อนการทำนาจึงสัมพันธ์อยู่กับความเชื่อเรื่องผีและเทวดา ชาวนาประกอบพิธีกรรมเพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และดูแลปกป้องข้าวได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ พิธีกรรมข้าวก่อนการทำนาที่สำคัญ ได้แก่ พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ พิธีขอฝน

ข. พิธีกรรมข้าวระหว่างทำนา

ในระหว่างการทำนาแรกตั้งแต่การแรกนา การไถนา ปลูกข้าว จนกระทั่งเก็บเกี่ยว ชาวล้านนาจะประกอบพิธีกรรมควบคู่กันไปในทุกขั้นตอน พิธีกรรมข้าวระหว่างทำนามีวัตถุประสงค์เพื่อการปลูกข้าวโดยเฉพาะ ซึ่งกระทำในช่วงการเพาะปลูก เป็นการขอโอกาส ขออนุญาต บวงสรวงบนบานบอกกล่าว ฝากฝังสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการเพาะปลูกแก่เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอให้ข้าวในปีนั้นดำเนินไปด้วยดี ทุกคน ข้าว สัตว์ ปราศจากอันตราย พิธีกรรมระหว่างทำนาจน

กระทั่งเก็บเกี่ยวจึงสัมพันธ์อยู่กับความเชื่อเรื่องผีและเทวดา มีวัตถุประสงค์เพื่อขอให้ผีและเทวดา ปกป้องต้นข้าวให้ปลอดภัยจากสิ่งร้ายทั้งปวงและเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้อง พิธีกรรมที่สำคัญได้แก่ พิธีแรกนา พิธีบูชาไถ่นา

ค. พิธีกรรมข้าวช่วงเก็บเกี่ยว

เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวประมาณเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ในช่วงเวลานี้ชาวล้านนาจะ ประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญหรือการเรียกขวัญ พิธีกรรมช่วงเก็บเกี่ยวสัมพันธ์อยู่กับผีและเทวดา เป็นการขอมาต่อแม่โพสพและควาย ที่สำคัญ ได้แก่ พิธีแรกเกี่ยว พิธีสู่ขวัญข้าวหรือเรียกขวัญข้าว พิธีสู่ขวัญควายหรือเรียกขวัญควาย

ง. พิธีกรรมข้าวหลังเก็บเกี่ยว

หลังจากเสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยว ชาวล้านนาจะประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นการเฉลิมฉลอง วัตถุประสงค์สำคัญคือ เป็นการขอบคุณต่อสิ่งศักดิ์ที่ปกป้องรักษาต้นข้าวจนได้ผลผลิต รวมทั้งเป็น การอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ได้แก่ พิธีทานข้าวใหม่ ทานข้าวล้านบาตร ทานดอยข้าว และ หากข้าวหมดจากยุ้งไปอย่างรวดเร็วชาวนาก็จะประกอบพิธีสืบชะตาข้าว

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า การประกอบพิธีกรรมข้าวของล้านนา ตั้งแต่ก่อนการทำ นาจนกระทั่งเก็บเกี่ยว ทุกๆพิธีกรรมข้าวล้านนามีลักษณะแท้จริงเหมือนกันคือ จะปรากฏความคิดและความเชื่อพื้นฐานล้านนา ได้แก่ ความเชื่อแบบผีและวิญญาณ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนา พุทธนิกายมหายานและเถรวาทยาน ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของชาวล้านนา ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยพิธีกรรมข้าวในกรอบความคิดทางปรัชญา จึงทำให้เราทราบทัศนะ ของชาวล้านนาที่มีต่อความเป็นจริงโลก มนุษย์ และสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมทั้งทัศนะเรื่องคุณค่า ทางพฤติกรรมของมนุษย์

5.1.2 ทัศนะเชิงอภิปรัชญาในพิธีกรรมข้าวของล้านนา

5.1.2.1 ธรรมชาติของโลก

ในการศึกษาวิจัยทัศนะเรื่องธรรมชาติของโลกได้พบว่า พิธีกรรมข้าวของล้านนาได้ สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์และชีวทัศน์ที่อยู่ภายใต้กรอบความคิดเชิงปรัชญาอย่างชัดเจนในส่วน ผลสมผสานปรัชญาหลายระบบ ภายในกรอบเนื้อหาเดียวกันอย่างเป็นบูรณาการแห่งสัมพัทธนิยม (Relativism)

ก. ต้นกำเนิดของโลก

ทัศนะเรื่องต้นกำเนิดของโลก ที่ปรากฏในพิธีกรรมชาวสามารกเชื่อมโยงได้กับตำนานการสร้างโลกของลัทธิเรื่อง "ปฐมมูลมาลี" (ดร.อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, 2534) สะท้อนทัศนะแนวความคิดความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธเรื่องจักรวาลว่า โลกเกิดจากการรวมตัวของธาตุตามเหตุปัจจัยในสภาวะที่เหมาะสม ในขณะเดียวกัน ก็ปรากฏแนวความคิดการสร้างมนุษย์คนแรกของโลกในศาสนาพราหมณ์ แต่อยู่ภายใต้รูปแบบของแนวความคิดความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ กล่าวคือ ปุสังโคยะสังกะสีเป็นผู้สร้างมนุษย์คนแรก ซึ่งคำว่า "ปุสังโคยะสังกะสี" ตามคติลัทธิลัทธิ มักหมายถึงผีบรรพบุรุษ แต่กลับมีพลังอำนาจอันทรงปาฏิหาริย์ในการสร้างและทำลายเหมือนกับเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์

ข. โลก 2 มิติ : โลกธรรมชาติและโลกเหนือธรรมชาติ

จากการศึกษาวิจัยพิธีกรรมชาวเราพบว่า ชาวล้านนามีทัศนะเกี่ยวกับโลกที่เป็นจริงว่าประกอบด้วย 2 โลก คือ โลกธรรมชาติภายใต้ประสบการณ์ผัสสะตรง และโลกเหนือธรรมชาติที่อยู่เหนือประสบการณ์ผัสสะตรง โดยสัมพันธ์กันในลักษณะโลก 2 มิติที่ซ้อนกันอยู่อย่างแยกไม่ได้ คือ ในโลกธรรมชาติจะมีโลกเหนือธรรมชาติอยู่ด้วยตลอดกาลสถานที่และจุดประสงค์ของมนุษย์ โดยโลกธรรมชาติและโลกเหนือธรรมชาติจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของชาวล้านนา ปรากฏในพิธีกรรมชาว สรุปลงได้ดังนี้

1. ขวัญ เป็นสภาวะที่มีอำนาจลึกลับอย่างหนึ่งครองอยู่ในตัวคน สัตว์ หรือแม้แต่ข้าวของต่างๆ ขวัญไม่ใช่วิญญาณ หรือจิตใจหรือความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเป็นอาการของวิญญาณหรือจิตใจ แต่ขวัญเป็นสภาวะพลังหรืออำนาจพิเศษอันหนึ่งที่มีอยู่ในส่วนของร่างกายและจิตใจ ธรรมชาติของขวัญจะมีลักษณะเบา ลอยอยู่ทั่วร่างกาย ขณะที่ดีใจหรือตกใจมาก ขวัญจะเคลื่อนไหวหรืออาจหนีออกจากตัวได้ จึงต้องประกอบพิธีเรียกขวัญให้กลับมา ชาวล้านนาให้ความสำคัญกับขวัญ โดยมีแนวคิดและความเชื่อพื้นฐานว่า ขวัญเป็นพลังอำนาจที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ สัตว์ หรือแม้แต่ข้าวของต่างๆ ถือเป็นโลกเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลกำหนดความเป็นไปของโลกธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น ขวัญข้าว มีส่วนสำคัญต่อความอุดมสมบูรณ์ข้าว ดังนั้น ชาวล้านนาจึงมีการประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญข้าว พิธีขอขมาข้าว กรณีที่ประพาศด่างเกิน เช่นเดียวกับพิธีเรียกขวัญควาย ทั้งนี้ก็เพื่อคืนความสมบูรณ์ให้กับขวัญซึ่งเป็นสภาวะพลังหรืออำนาจพิเศษที่มีอยู่ในส่วนของร่างกายและจิตใจ

2. ผี ที่ปรากฏในพิธีกรรมข้าวล้านนา สามารถจัดกลุ่ม ได้แก่ ผีธรรมชาติ ผีบรรพบุรุษ ผีร้าย สำหรับข้าวล้านนา ผี หมายถึง สภาพหลังความตาย ซึ่งโดยรวมแล้วดำรงสภาพเป็นวิญญาณที่ไม่มีตัวตน แต่อาจแสดงฤทธิ์ให้เห็นเป็นคนหรือสัตว์ต่างๆได้ตามต้องการ มีฤทธิ์อำนาจมากกว่ามนุษย์ ไม่ให้คุณให้โทษแก่ผู้ใด แต่จะให้คุณเมื่อได้รับการขอร้องให้ช่วยเหลือ และผีจะให้โทษเมื่อถูกทำให้โกรธ
3. เทวดา เป็นภาวะความเป็นเทพ ที่บริบูรณ์ด้วยความเป็นทิพย์ หมายถึงเทพทุกชนิด เทพอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่และสิ่งอื่นๆ สำหรับข้าวล้านนาแล้ว เทวดา มักจะหมายถึง ผู้ที่อยู่ในสวรรค์ ซึ่งจะอยู่ในฐานะของผู้ที่ควรแก่ความเคารพ เป็นตัวแทนของคุณความดีที่ช่วยเหลือผู้ตกอยาก และเป็นพยานในการกุศลหรือกิจกรรมที่ต้องการความศักดิ์สิทธิ์หรือดีงาม จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า เทวดาของล้านนาเป็นการผสมผสานระหว่างรูปแบบของเทวดาในศาสนาพราหมณ์เข้ากับแนวคิดความเชื่อของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ เดิมเทวดาของศาสนาพราหมณ์มีสถานะที่เป็นนิรันดร์ แต่เมื่อได้รับอิทธิพลของแนวคิดความเชื่อจากพระพุทธศาสนา สถานะของเทวดาจึงมีการเวียนว่ายตายเกิดตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ
4. พระพุทธเจ้า จากการศึกษาวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้ามีเรื่องปรากฏอยู่ในพิธีกรรมข้าวล้านนา 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแรก พระพุทธเจ้า คือ สิ่งศักดิ์สูงสุดในโลกธรรมชาติและโลกเหนือธรรมชาติพร้อมๆกัน ในพิธีกรรมข้าวล้านนา มักกล่าวถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือผีและเทวดา ลักษณะที่ 2 พระพุทธเจ้า คือ ผู้ประกาศหลักธรรมคำสอนที่มุ่งสู่ความดับทุกข์
5. นาค พิธีกรรมข้าวล้านนามีการกล่าวถึงนาคว่า เป็นเทพจำพวกหนึ่งในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิก ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นแรก มีความสำคัญเพราะเชื่อว่าเป็นผู้บันดาลให้น้ำอุดมสมบูรณ์

ค. ความเป็นไปของโลก

ข้าวล้านนามีทัศนะเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก ดังนี้

ประการแรก โลกเป็นไปตามพลังอำนาจของโลกเหนือธรรมชาติ ชาวลัณนาถือว่าโลกเหนือธรรมชาติมีอิทธิพลสูงสุดในการกำหนดความเป็นไปของโลกและมนุษย์ นำไปสู่การประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งพิธีกรรมข้าวลัณนาเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในโลกธรรมชาติดำเนินไปได้ปกติสุข ช่วยปกป้องคุ้มครองและบันดาลให้ตนมีความสุข ได้แก่ พลังอำนาจพิเศษที่เรียกว่า "ขวัญ" ผี เทวดา พระพุทธเจ้า และนาค ฉะนั้น ชาวลัณนาจึงต้องประกอบพิธีกรรมพิธีกรรมข้าวต่างๆ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในโลกเหนือธรรมชาติเหล่านั้นพึงพอใจ แล้วก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงโลกในระดับที่แตกต่างกันออกไป

ประการที่สอง ฤกษ์งามยามดีมีความจำเป็น สำคัญ และมีความหมายมากต่อความเป็นอยู่ของชาวลัณนา ทั้งที่ปรากฏในพิธีกรรมข้าวและในที่อื่นๆ ชาวลัณนาโบราณเชื่อว่า ฤกษ์งามยามดีมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังปรากฏในคำโอกาสของพิธีกรรมข้าวของลัณนาที่มักขึ้นต้นว่า วันนี้เป็นวันดีเหมาะสำหรับการดำเนินการต่างๆ ถ้าปฏิบัติตามฤกษ์งามยามดีก็จะเกิดความเป็นมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

ประการที่สาม ในพิธีกรรมข้าวของลัณนา ปรากฏทัศนะเกี่ยวกับความเป็นไปของโลกว่าเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดและความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ได้แก่

1. กฎแห่งกรรม ชาวลัณนามีทัศนะว่า โลกเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามกรรมหรือการกระทำของมนุษย์แต่ละคน และการประกอบพิธีกรรมข้าวถือเป็นกรรมหรือการกระทำอย่างหนึ่ง ที่จะส่งผลดีต่อความกินดีอยู่ดีของตนเองและครอบครัว
2. วัฏสงสาร ชาวลัณนามีทัศนะว่า โลกเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นวัฏจักรไม่มีที่สิ้นสุด

5.1.2.2 ธรรมชาติของมนุษย์

ชาวลัณนามีทัศนะเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ว่า มนุษย์ประกอบด้วยความจริงในโลกธรรมชาติและโลกเหนือธรรมชาติ มีประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

ก. มนุษย์ : โลกธรรมชาติและโลกเหนือธรรมชาติ

ชาวลัณนายังมีทัศนะเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ว่า แต่ละคนมีทั้งสิ่งธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติอยู่ในตัว คือ มนุษย์แต่ละคนจะมีธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ แตกต่างกันไปตามปีเกิด ขณะ

เดียวกัน มนุษย์ก็จะมี "นาม" หมายถึง สิ่งเหนือธรรมชาติหรือสัญลักษณ์ที่ปกป้องมนุษย์แต่ละคน ซึ่งอาจจะเป็นมนุษย์ เทวดา ผีเสื้อ นอกจากนี้ ชาวล้านนาก็มีทัศนะว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของทั้งโลกธรรมชาติและโลกเหนือธรรมชาติ แต่มนุษย์ไม่ใช่ผู้ที่เป็นเจ้าโลก มนุษย์ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ อันได้แก่ กฎแห่งกรรม วัฏสงสาร เช่นเดียวกับทุกสรรพสิ่งทั้งในโลกธรรมชาติและโลกเหนือธรรมชาติ ย่อมต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาตินี้

ข. มนุษย์ : องค์ประกอบของมนุษย์

จากการศึกษาพบว่า มนุษย์ประกอบด้วย กาย จิตและขวัณ แต่ละส่วนมีลักษณะสำคัญแตกต่างกันไป

ประการแรก กาย ประกอบด้วยธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไม้ ธาตุไฟ ธาตุทอง และธาตุเหล็ก เป็นองค์ประกอบที่มีการเกิดและดับสูญ

ประการที่สอง จิต มีการเวียนว่ายตายเกิดไม่มีที่สิ้นสุดแตกต่างจากกาย เป็นองค์ประกอบที่สามารถพัฒนาได้ด้วยกรรมหรือการกระทำของตนเอง

ประการที่สาม ขวัณ เป็นสภาวะอันหนึ่งครองอยู่ในร่างกายและจิตใจ เป็นองค์ประกอบที่สร้างพลังหรือกำลังใจโยงสู่กำลังกายของมนุษย์

จากการศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกาย จิต และขวัณเราพบทัศนะของชาวล้านนาว่า ส่วนประกอบทั้งสามแยกจากกันไม่ได้ ต้องรักษาสภาพให้อยู่ในสมดุลย์ องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดได้แก่ ขวัณ ซึ่งเป็นเหตุที่มีอิทธิพลเหนือทั้งจิตใจและร่างกาย มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับจิตใจหรือวิญญาณโดยตรงเมื่อจิตใจเสียสมดุลย์ ชาวล้านนาจึงต้องมีพิธีหรือกิจกรรมบำรุงขวัณให้เกิดกำลังใจ เพื่อปรับองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนของมนุษย์ให้คืนสู่สภาวะที่สมดุลย์

5.1.3 ทัศนะเชิงจริยศาสตร์ในพิธีกรรมข้าวของล้านนา

ในประเด็นศึกษาทางจริยศาสตร์ พิธีกรรมข้าวของล้านนาได้แสดงให้เห็นคุณค่าทางพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งสังคมล้านนาใช้เป็นเกณฑ์กำหนดมาตรฐานทางจริยธรรม ที่มีต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับโลกธรรมชาติและโลกเหนือธรรมชาติ รวมทั้งได้สะท้อนให้เห็น

ความดีสูงสุดที่ชาวล้านน่ายึดถือเป็นแนวปฏิบัติและมุ่งให้บรรลุถึงได้ ซึ่งสรุปได้ในประเด็นทางจริยศาสตร์ ดังนี้

5.1.3.1 สถานภาพของคุณค่า

ทัศนะเรื่องสถานภาพของคุณค่าปรากฏในพิธีกรรมข้าวล้านนา 2 ลักษณะ

ประการแรก คุณค่าเป็นภาวีสัย ชาวล้านนามีทัศนะว่าคุณค่าบางอย่างที่เป็นอิสระจากมนุษย์ คือ นิพพาน ในที่นี้ "นิพพาน" มีความหมายใน 2 นัย ประการแรก นิพพานแบบภาวีสัย คือ สภาวะที่สุดแห่งทุกข์ ซึ่งเป็นอิสระจากการให้คุณค่าของมนุษย์

ประการที่สอง คุณค่าเป็นอัตวิสัย เป็นคุณค่าขึ้นอยู่กับ แนวคิดและความเชื่อพื้นฐานทางอภิปราย อันได้แก่ ขวัญ ฝั เทวดา พระพุทธเจ้า นาค โดยชาวล้านนาให้คุณค่ากับโลกเหนือธรรมชาติมากกว่าโลกทางกายภาพหรือโลกธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น นิพพานแบบอัตวิสัย หมายถึง เมืองที่อยู่ของพระพุทธเจ้าและผู้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร ในทัศนะของชาวล้านนา "นิพพาน" มักจะปรากฏในนัยว่า นิพพานเป็นเมืองซึ่งเกิดจากการให้คุณค่าของมนุษย์ ไม่ใช่สภาวะแห่งความหลุดพ้นที่เป็นอิสระ ตามหลักพระพุทธศาสนา

5.1.3.2 ประเภทของคุณค่า

ก. คุณลักษณะในตัวคุณค่า

จากการศึกษาพบว่า ชาวล้านนามีทัศนะเรื่องคุณลักษณะในตัวคุณค่า ดังนี้

ประการแรก การให้คุณค่าของชาวล้านนาไม่ได้แยกออกจากกันอย่างสิ้นเชิงเหมือนความคิดของนักปรัชญาตะวันตก แต่คุณค่าภายนอกที่ได้มาจากประสบการณ์ หรือที่เรียกว่า "ความมีคุณค่า" จะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่คุณค่ามีลักษณะภาวีสัย ซึ่งเป็นสภาวะที่จริงแท้อิสระจากสิ่งอื่น เรียกว่า "นิพพาน"

ประการที่สอง ชาวล้านนามีทัศนะว่า มนุษย์ทุกคนมีความดีอยู่ในตัวเองตามธรรมชาติ และสามารถพัฒนาตนเองสู่ความสมบูรณ์ได้ หรือที่เรียกว่าความดีภายใน เป็นคุณค่ามีลักษณะภาวีสัย ซึ่งเป็นสภาวะที่จริงแท้อิสระจากสิ่งอื่นเรียกว่า "นิพพาน" ตัวอย่างเช่น คำเรียกขวัญควายที่กล่าวถึง การพึงธรรมและการสั่งสมบุญบารมีด้วยการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ถือเป็น

คุณค่าภายนอกที่ได้มาจากประสบการณ์ นำไปสู่การหลุดพ้นจากการเป็นสัตว์เดรัจฉานคุณค่ามีลักษณะภาวีสัญ ซึ่งเป็นสภาวะที่จริงแท้อิสระจากสิ่งอื่น ความตอนหนึ่ง(หนานเต้เจา,2518)ว่า

ผู้เข้าจกมัดขวันเจ้าหื้อแปนแก้วมิ่งมงคล รั้มมูทณิจึงเกิดกับตัวตนคู่ชาติ

หื้อพลันพ้นจากสัตว์เดรัจฉาน ด้วยสมพารอันเจ้าได้ชักลากผืนแผ่นดินอันใหญ่

ความหมาย : ผู้เข้าจะมัดขวันให้แปนแก้วมิ่งมงคล ความรู้แจ้งแห่งธรรมจึงเกิดกับตัวเจ้า ให้พ้นจากสัตว์เดรัจฉาน ด้วยบุญบารมีที่เจ้าได้ชักลากผืนแผ่นดินอันใหญ่

ข. ความสัมพันธ์ทางคุณค่า

สำหรับชาวล้านนามีทัศนะเรื่องความสัมพันธ์ทางคุณค่า สรุปได้ว่า

ประการแรก คุณค่าเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่น เป็นเหตุปัจจัยที่นำไปสู่คุณค่าเป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ซึ่งคุณค่าเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ในตัวเองต้องผ่านกระบวนการพัฒนาด้วยประสบการณ์ของตนเองจากความไม่สมบูรณ์สู่ความสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ของคุณค่าทั้ง 2 ลักษณะจึงไม่สามารถแยกออกจากกันได้เลย ตัวอย่างเช่น คำกล่าวถึง พระพุทธเจ้าต้องบำเพ็ญบารมีจนกระทั่งตรัสรู้ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่มีข้าวเป็นอาหารนั่นเอง ความตอนหนึ่ง(ศรีธนต์ เกษพรหม ปวีรบรรต,2543) ว่า

“แสนมหากัลลปจึงได้ตรัสรู้มัญญาสัพพัญญูเป็นพระนั้นและ ส่วนสัพพัญญูพระพุทธเจ้าทั้งหลายแต่ก่อนก็ดีตถาคตนี้ก็ดีเท่าได้บริโภคน้ำและ ก็จึงได้สร้างบารมีก็ได้หื้อทานข้าวน้ำ บริโภคอาหารนี้จึงได้ชื่อว่าตรัสรู้มัญญาสัพพัญญูเป็นประโปรดปัญญสัตว์ทั้งหลาย”

ความหมาย : พระพุทธเจ้าบำเพ็ญบารมีแสนมหากัลลปจึงได้ตรัสรู้เป็นสัพพัญญู เพราะสัพพัญญูพระพุทธเจ้าทั้งหลายได้บริโภคน้ำ จึงได้สร้างบารมีตรัสรู้สัพพัญญูโปรดสัตว์ทั้งหลายให้เกิดปัญญา”

ประการที่สอง คุณค่าเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่น โดยจะสัมพันธ์อยู่กับเป้าหมาย ในที่นี้อาจหมายถึงเป้าหมาย 2 ระดับ ในระดับแรก ได้แก่สิ่งที่เป็ประโยชน์และความสุข ระดับที่สอง ความสมบูรณ์สูงสุด โดยชาวล้านนามีทัศนะเกี่ยวกับความสมบูรณ์สูงสุดหรือนิพพานว่า ถือเป็นเป้าหมายในการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ ในขณะที่การดำเนินชีวิตประจำวันชาวล้านนามุ่งให้ความสำคัญกับคุณค่าที่สัมพันธ์อยู่กับเป้าหมาย ซึ่งนำไปสู่ประโยชน์และความสุข ดังที่ปรากฏ

ในพิธีกรรมข้าว โดยชาวล้านนาใช้พิธีกรรมเหล่านี้ เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่เป้าหมายในระดับที่แรก ตัวอย่างเช่น พิธีขอฝน ชาวล้านนาจะประกอบพิธีกรรม โดยมุ่งหวังว่าการกระทำทั้งหมดจะทำให้ฝนตก มีน้ำสำหรับการทำนา คุณค่าของพิธีกรรมจึงขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญ ในขณะที่พิธีกรรมข้าวอื่นๆอาจจะสัมพันธ์เป้าหมายเฉพาะ แต่ทั้งหมดล้วนนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายที่เหมือนกันคือ ก่อให้เกิดประโยชน์และความสุข

ค. สถานภาพคุณค่าทางวัฒนธรรม

สำหรับชาวล้านนาให้ความสำคัญทั้งคุณค่าในเชิงทฤษฎีและคุณค่าในเชิงปฏิบัติ นั้นหมายความว่า การกระทำใดๆ จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อต้องสามารถปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ในขณะเดียวกัน จะต้องสอดคล้องกับหลักธรรมของพุทธศาสนา ลักษณะเด่นชัดในเรื่องนี้ คือ ชาวล้านนาจะมีการยึดถือรูปแบบคุณค่าในเชิงทฤษฎี)ของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท แต่อยู่ภายใต้แก่นเนื้อหาที่มีพื้นฐานจากแนวคิดและความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและวิญญาณ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ทั้งหมดทำให้เกิดคุณค่าในเชิงปฏิบัติ ซึ่งสามารถตอบสนองการดำเนินชีวิตประจำวัน และสอดคล้องตรงกับธรรมชาติความต้องการทางกายภาพของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น จากพิธีกรรมข้าวชาวล้านนาปรากฏภาพพระพุทธรูปเจ้าใน 2 มิติ มิติหนึ่งพระพุทธรูปเจ้าจะอยู่ในฐานะผู้หมดสิ้นแห่งกิเลส และอีกมิติหนึ่งพระพุทธรูปเจ้า คือ ผู้มีพลังอำนาจสูงสุด สามารถบันดาลให้เกิดความสุขแก่ผู้ที่สักการบูชา แม้กระทั่งในเรื่อง"การกินการอยู่" เช่นการกสิกรรม และเกษตรกรรมของมนุษย์

5.1.3.3 ปฏิสัมพันธ์ต่อโลกที่มนุษย์พึงปฏิบัติเป็นมาตรฐานทางจริยธรรม

ทัศนะเรื่องมาตรฐานทางจริยธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรมข้าวชาวล้านนาที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก ความกตัญญูตเวทีและเคารพนอบน้อมต่อผู้มีพระคุณและสิ่งมีคุณ ที่สำคัญในพิธีกรรมข้าว ได้แก่ เทวดา แม่โพสพ วัวและควาย แม้กระทั่งข้าวชาวล้านนาก็ให้ความเคารพด้วยกตัญญูตเวที

ประการที่สอง ความเกรงกลัวต่อบาปกรรม โดยเฉพาะกลัวต่อผลกรรมชั่วที่ตนเองกระทำกับผู้อื่น ชาวล้านนาจึงต้องมีพิธีขอมาข้าวและต่อผู้ที่เรากระทำความไม่ดีด้วย

ประการที่สาม การสืบทอดคำจุนพระพุทธานุสา ถือเป็นหน้าที่หนึ่งของชาวล้านนา ที่ต้องปฏิบัติตนสืบทอดคำจุนพระพุทธานุสา

5.1.3.4 ความดีสูงสุด

ในทัศนะทั่วไปเรื่องความดีสูงสุด ซึ่งเป็นจุดหมายของการดำเนินชีวิตมนุษย์ สรุปได้ 4 ทัศนะทางจริยศาสตร์ คือ

1. แนวคิดตามระบบปรัชญาสุขนิยม ชาวล้านนาให้ความสำคัญกับความอุดมสมบูรณ์ของข้าว ซึ่งเป็นหลักประกันความผาสุก ความพึงพอใจทางกายภาพและความมั่นคงขั้นพื้นฐานในชีวิตปัจจุบันชาวนา
2. ภารกิจนิยม การปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์จะปรากฏในความสัมพันธ์ระหว่างกัน"ในชีวิตการอยู่และการกิน"ร่วมกัน โดยมนุษย์ต้องทำหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์และได้ผลดีที่สุดแก่บุคคลและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ"การกินการอยู่" อีกทั้งยังต้องมีความเมตตากรุณาและไม่เบียดเบียนผู้อื่นและสิ่งอื่นที่เราสัมพันธ์ด้วย
3. ญาณนิยม ชาวล้านนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองด้วยการแสวงหาและสั่งสมความรู้ระดับต่างๆ โดยยึดถือศึกษาและปฏิบัติตามหลักพระธรรมคำสอน เพื่อจุดหมายสูงสุดคือการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด
4. สมบูรณ์นิยม ปรากฏทัศนะใน 2 ลักษณะ

ประการแรก ความสมบูรณ์ในลักษณะสมบูรณ์-อัตนิยม คือ การค้นหาความสมบูรณ์ให้ตนเอง ด้วยการปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า อันเป็นหลักปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ประการที่สอง ความสมบูรณ์ในลักษณะสมบูรณ์-สากลนิยม ซึ่งเป็นการค้นหาความสมบูรณ์ให้ทั้งส่วนรวมและตนเอง โดยชาวล้านนาได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเรื่องโลกในอุดมคติที่เรียกว่า ยุคอริยเมตไตรย

ความดีสูงสุดทั้ง 4 ทัศนะจะสัมพันธ์กันในมิติที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ในโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของชาวล้านนาตามที่ได้ศึกษาวิเคราะห์จากพิธีกรรมข้าว กล่าวคือ ชาวล้านนาถือเอาทั้งความพึงพอใจหรือความสุขเป็นจุดหมาย ในขณะเดียวกัน การกระทำนั้นต้องเป็นไปตามหน้าที่และต้องเป็นการกระทำที่นำไปสู่การพัฒนาสติปัญญา เพื่อให้มีความสมบูรณ์ในตัวเองเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษาพิธีกรรมข้าวของผู้วิจัยได้พบปรัชญาที่เด่นที่สุดของชาวล้านนา 2 ประการ

ประการแรก ปรัชญาล้านนามีลักษณะบูรณาการ เป็นการผสมผสานแนวคิดความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและวิญญาณ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท โดยคติความเชื่อทั้งหมดได้ก่อรูปเพื่อตอบสนองชาวล้านนาในแง่มุมที่แตกต่างกัน แต่สอดคล้องประสานประโยชน์กับการดำเนินชีวิต ในระดับความสุขทางโลก มีรากฐานจากความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและวิญญาณ ผสานเข้ากับการบูชาเทพเจ้าตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และคติความเชื่อศาสนาพุทธนิกายมหายานที่มนุษย์พึงจะได้รับการช่วยเหลือจาก “พระพุทธเจ้า” ให้พ้นจากความทุกข์และเกิดความเป็นมงคลในชีวิต โดยการทำบุญด้วยการสร้างทางวัตถุ ในขณะที่เดียวกัน ชาวล้านนาก็ไม่ได้ละทิ้งความสุขในระดับทางธรรม โดยยึดพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร

ประการที่ 2 ปรัชญาล้านนามีลักษณะสัมพัทธนิยม ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนสัมพันธ์กัน ตัวอย่างเช่น พฤติกรรมที่มีคุณค่าของชาวล้านนา ชาวล้านนาถือเอาทั้งความพึงพอใจหรือความสุขเป็นจุดหมาย ในขณะเดียวกัน การกระทำนั้นต้องเป็นไปตามหน้าที่และต้องเป็นการกระทำที่นำไปสู่การพัฒนาสติปัญญา เพื่อให้มีความสมบูรณ์ในตัวเองเพิ่มมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า ชาวล้านนาถือเอาทั้งความพึงพอใจสูงสุดในระดับโลกีย์สุขเป็นจุดหมายในระดับเบื้องต้น ในขณะเดียวกัน การกระทำนั้นต้องเป็นไปตามหน้าที่ และต้องเป็นการกระทำที่นำไปสู่การพัฒนาสติปัญญา เพื่อให้มีความสมบูรณ์ในตัวเองในระดับโลกุตรสุข

5.2 อภิปรายผล

จากผลการวิจัยแนวคิดเชิงปรัชญาในพิธีกรรมข้าวชาวล้านนาเน้นอภิปรัชญา จริยศาสตร์และคุณวิทยา โดยอาศัยวิธีการวิจัยทั้งด้านคุณภาพและปริมาณสัมพันธ์กัน ซึ่งให้เห็นว่า ชาวล้านนามีแนวคิดเชิงปรัชญาแบบองค์รวม ซึ่งได้รับอิทธิพลจาก แนวคิดความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและวิญญาณ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ศาสนาพุทธนิกายเถรวาท ส่งผลให้ชาวล้านนามีทัศนะต่อโลกและชีวิตรอบตัวในมิติที่หลากหลาย

ยิ่งกว่านั้น แนวคิดเชิงปรัชญาแบบองค์รวมของชาวล้านนา ยังเป็นเหตุให้เกิดพฤติกรรมการแสดงออกต่อโลกใน 2 ลักษณะควบคู่กันไป

ประการแรก การมองโลกแบบมนุษย์ดั้งเดิม คือ เชื่อว่าโลกภายนอกมีพลังอำนาจและความสมบูรณ์สูงสุด

ประการที่สอง การมองโลกและชีวิตด้วยเหตุผลและมีสุขนิยมเป็นลักษณะเด่นชัด ตัวอย่างเช่น ชาวล้านนามีทัศนะเรื่องความเป็นไปของโลกโดยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและวิญญาณ ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ ดังนั้น ความเป็นไปของโลกจึงเป็นไปตามพลังอำนาจของทั้งโลกเหนือธรรมชาติ ฤกษ์งามยามดี และกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ

ยังมีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า ชาวล้านนาให้ความสำคัญกับโลกเหนือธรรมชาติซึ่งประเสริฐมากกว่าโลกธรรมชาติ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจาก ชาวล้านนามีความเชื่อว่าโลกเหนือธรรมชาติมีอำนาจที่ให้คุณและโทษแก่โลกธรรมชาติ เช่น ชาวล้านนาประกอบพิธีกรรมข้าวซึ่งเป็นโลกธรรมชาติ เพื่อสัมพันธ์กับโลกเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ผี เทวดา พระพุทธเจ้า นาค เพราะเชื่อว่าเป็นผู้มีพลังอำนาจบันดาลให้มีน้ำสำหรับปลูกข้าว มีอำนาจในการปกป้องข้าวทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และความสุขในชีวิตตน

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ชาวล้านนาสัมพันธ์กับโลกเหนือธรรมชาติโดยมีเงื่อนไขในลักษณะ"ต่างตอบแทน" กล่าวคือ เมื่อชาวล้านนาประกอบพิธีสักการะบูชาแล้ว ชาวล้านนาถือเป็นบุญคุณต่อโลกเหนือธรรมชาติ ที่โลกเหนือธรรมชาติจะต้องใช้พลังอำนาจปกป้องคุ้มครองตนและดลบันดาลช่วยเหลือตนให้"กินอยู่"อย่างอุดมสมบูรณ์และสงบสุขเป็นการตอบแทน สาเหตุที่ลดช่องว่างของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกเหนือธรรมชาติ อาจเกิดจากความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีและวิญญาณ ที่มีคติการนับญาติว่าผู้ใหญ่ยอมปกป้องคุ้มครองผู้น้อยกว่า ผนวกกับอิทธิพลของศาสนาพุทธที่ยึดหลักของเหตุผล สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ในที่สุดชาวล้านนาไม่เชื่อว่าพลังอำนาจของโลกเหนือธรรมชาติเป็นสิ่งสมบูรณ์ทั้งหมด เพราะชาวล้านนายังได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาที่ยึดหลักของเหตุผล ทั้งหมดก่อให้เกิดดุลยภาพทางความคิดและความเชื่ออันเป็นลักษณะเฉพาะของภูมิปัญญาชาวล้านนา ซึ่งแปรประยุต์และผสมผสานระหว่างพุทธ พราหมณ์ และความเชื่อดั้งเดิม

นอกจากนั้น ในเรื่องการให้คุณค่าทางพฤติกรรมมนุษย์ ชาวล้านนาให้คุณค่าในเชิงอัตวิสัยมากกว่าภววิสัย กล่าวคือ ยังให้คุณค่ากับคุณประโยชน์และความผาสุกในระดับโลกียสุข

มีน้ำหนักมากกว่าความสมบูรณ์สูงสุดในคุณค่าระดับโลกุตระธรรม ตัวอย่างเช่น "นิพพาน" ที่ปรากฏในกล่าวโอกาสต่างๆ ชาวล้านนาจะสื่อความหมายในนัยที่หมายถึง เมืองสวรรค์ตามลักษณะการให้คุณค่าเชิงอัตวิสัย ไม่ใช่ "นิพพาน" ในความหมายตามลักษณะภววิสัยว่า คือสภาวะสมบูรณ์สูงสุด ตามความเข้าใจและเชื่อกันในพุทธปรัชญาเถรวาท

5.3 ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อให้แนวคิดทางปรัชญาในพิธีกรรมข้าวของล้านนาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงควรศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นทางญาณวิทยา หรือศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ ด้านอื่นๆ เช่น ประเพณีและพิธีกรรมสิบสองเดือน คำสุภาษิต นิทานสอนพื้นบ้าน เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ในขณะที่สังคมไทยก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 และเทคโนโลยีตามพลังแห่งโลกาภิวัตน์ ตรงกันข้ามยังมีพิธีกรรมต่างๆ ก็เกิดขึ้นมากมาย จึงเป็นปัญหาน่าสนใจควรค่าแก่ศึกษาความสัมพันธ์เชิงรูปแบบและเนื้อหาของพิธีกรรมต่างๆ เหล่านั้นว่ามีลักษณะแท้จริงอย่างไร มีความเป็นเหตุผลมากน้อยแค่ไหน เป็นประโยชน์ต่อการนำมาแก้ไขปัญหาสังคมไทยและพัฒนาสังคมไทยได้อย่างไร เพื่อถ่วงานวิจัยเชิงปรัชญาเป็นพื้นฐานของงานวิจัยในสาขาวิชาอื่นๆ ตามมา